

چالش‌های فراروی نظام ثبت الکترونیکی شرکت‌های تجاری

منصوره صاحب‌دل‌نیا^۱، رضا بیرانوند^۲

^۱ کارشناسی ارشد حقوق ثبت اسناد و املاک دانشگاه آزاد اسلامی (نویسنده مسئول)

^۲ استادیار دانشگاه علوم انتظامی امین

چکیده

اهمیت مطالعه نظام ثبتی کشورهای توسعه‌یافته و شناسایی شاخصه‌های یک نظام توسعه یافته ثبتی، اهمیت دو چندان می‌یابد، اما با همه این توضیحات روند ثبت الکترونیکی اسناد علی‌رغم مزایای بسیار چالش‌هایی را نیز دربرداشته است. در این مقاله در ابتدا کلیات پژوهش سپس مفاهیم و مبانی نظری بعد مفهوم و انواع شرکت‌های تجاری و مزایا و چالش‌های ثبت الکترونیکی شرکت‌های تجاری مورد بحث قرار خواهد گرفت و در نهایت نیز نتیجه‌گیری و پیشنهادات بیان خواهد شد. روش تحقیق توصیفی اسنادی است. ابزار جمع‌آوری اطلاعات همه اسناد چاپی همانند کتاب، دایره‌المعارف‌ها، فرهنگ‌نامه‌ها، مجلات، روزنامه‌ها، پژوهش‌نامه‌ها، کتاب‌های همایش‌های علمی، متون چاپی نمایه شده در بانک‌های اطلاعاتی و اینترنت و هر منبعی که به صورت چاپی قابل شناسایی باشد است. نتایج تحقیق حاکی از این است که چالش اصلی در این زمینه به عدم سازگاری نظام ثبتی الکترونیک با زیرساخت‌ها و همچنین نوع ابهامات قانونی است. ذخیره‌سازی الکترونیکی اسناد برای شرکت‌های تجاری با قانون دسترسی و آزادی اطلاعات در تضاد به نظر می‌رسد. چالش‌هایی مانند مالکیت و دعاوی تجاری از زمینه‌های رسمیت دادن به اسناد در حوزه دیجیتال‌سازی ثبت الکترونیک محسوب می‌شود.

واژه‌های کلیدی: چالش، نظام ثبت الکترونیکی، شرکت تجاری

۱. مقدمه

تجارت الکترونیکی نحوه زندگی انسان‌ها را در کشورهای پیشرفته متحول ساخته است. کشورهای پیشرفته تجارت الکترونیکی را پذیرفته‌اند و به تدریج با مسائل و مشکلات آن آشنا شده‌اند و برای گسترش تجارت الکترونیکی تلاش‌های فراوانی از طریق شرکت‌ها صورت گرفته است. علاوه بر کشورهای پیشرفته، کشورهای در حال توسعه نیز برای استفاده و گسترش تجارت الکترونیکی در حال برنامه‌ریزی و تلاش هستند. در ایران هم تلاش‌های پراکنده زیادی صورت گرفته است، ولی این تلاش‌ها به دلایل مختلف مثل عوامل فرهنگی و غیره ناموفق بوده است. نکته مهمی که باید به آن توجه داشت این است که تجارت الکترونیکی، موضوع فناوری و دانش فنی نیست. تجارت الکترونیکی بیشتر هدف شناخت الگوهای جدید تجارت و ارتباطات موجود در محیط الکترونیکی را پوشش می‌دهد. تجارت الکترونیکی یک سری از فناوری‌های مخابراتی، پردازش و ذخیره داده‌ها در ارتباط با بازارها، سازمان‌ها، مشتریان، و سیستم‌های پرداخت الکترونیکی است. همچنین روش جدیدی برای انجام امور شرکت‌ها است که شرکت‌های تجاری از این نظام الکترونیک برای انجام امور خود استفاده می‌کنند که البته این نظام مزایای برای شرکت‌ها دارد، اما با همه مزیت‌هایی که دارد باز هم نظام ثبت الکترونیک در کشور با چالش‌ها و موانعی همراه است. چالش‌های فراروی نظام ثبت الکترونیکی شرکت‌های تجاری روندهای متعددی به خود اختصاص داده است. این موضوع به دلیل نوظهور بودن در مقایسه یا سایر موضوعات ثبتی از چالش‌های بیشتری برخوردار است. این مفهوم به شیوه‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی برای ثبت اسناد و امالک و اشاره دارد و شرکت‌ها را موظف به ارائه اسناد به صورت دیجیتال می‌نماید. یکی از چالش‌های فراروی این نظام ثبتی میزان امنیت انتقال اطلاعات است و اینکه آیا می‌توان اطلاعات دنیای کسب و کار را به صورت الکترونیک به نظام ثبتی منتقل کرد. از سوی دیگر این موضوع خدمات ثبت را نیز دچار تحول می‌کند انتقال دیجیتال و به صورت داده‌های الکترونیک اسناد از سازمان‌ها و شرکت‌های تجاری به نظام ثبتی سبب ایجاد شرایط متفاوت تحت قالب ساختارهای الکترونیک می‌شود که تسهیل و رابط کاربری آن هنوز هم نیاز به ایجاد امنیت شبکه بیشتر دارد. در این حالت ثبت شرکت نیاز به پایگاه داده‌های بسیار گسترده‌ای دارد که بتواند همه شاخه‌های فعالیت نظام تجاری کشور را تحت سیطره خود قرار دهد. براین اساس باید نظام ثبتی الکترونیک توانایی برقراری نوعی از ارتباط و پیوند بین آنچه به صورت سنتی در طی ۴۰ دهه از نظام عمر نظام ثبتی بعد از انقلاب می‌گذرد و نظام دیجیتال‌سازی داده‌ها و حمایت از حقوق مالکیت در ثبت شرکت‌ها به عمل آورد که چالش دیگری در این زمینه محسوب می‌شود، اما می‌توان نظاره کرد که نظام ثبتی در کشور تحت تأثیر شرایط و بروکراسی کند اداری نتوانسته است به طور کامل موضوع را مورد بررسی قرار دهد و زمینه‌های پیدایش عملکرد نظام ثبتی به طور کلی نیاز به یک حرکت سریع و همچنین سخت‌کوشی بیشتر برای بهبود روند ثبت تجاری به صورت الکترونیک را نشان می‌دهد. این موضوع مسئله اصلی بررسی ساختار نظام حقوقی ایران در حوزه ثبت را به چالش می‌کشد. مسئله‌ای که به رضایت مشتریان تجاری از فرایند ثبتی شرکت‌ها و فعالیت‌های تجاری باز می‌گردد. در این حالت عدم ایجاد رضایت و همچنین مشکلات زیرساختی ناشی از هم‌نوا و یکسان نبودن داده‌های ثبتی سبب می‌شود که نتوان به صورت کاملی نظام ثبتی الکترونیکی را مورد تحلیل حقوقی قرار داد و بتوان راهبردهای تسریع این روند را ایجاد کرد. در این حالت به نظر می‌رسد گزینه مناسب را در نظام ثبت الکترونیکی دانست که در سال ۱۳۹۲ سازمان ثبت در ارائه خدمات نتوانست عملکرد مناسبی از خود نشان دهد و نیاز به بازطراحی ساختارها و شبکه‌های ارتباطی آن دیده می‌شود. این بازمهندسی خدمات طراحی سیستم‌های نظام ثبت الکترونیک سبب می‌شود که خدمات مراجعات به صورت متفاوتی اجرا شود و این تفاوت در اجرای بروکراسی به صورت الکترونیک زمینه‌های متفاوت قانونی و همچنین ابهامات عملکردی نوینی را به وجود خواهد آورد که

بخشی دیگر از چالش‌های این نظام ثبتی می‌باشد. در حقوق ایران این موضوع با تصویب قوانین نوین در طی سال‌های ۱۳۹۲ به بعد در حال تکمیل است، اما مسائلی چون نحوه اجرای وظایف، نحوه بازآفرینی ناشی از دعاوی تجاری و همچنین ادعای جبران خسارت همچنان در پرده‌ای از ابهام می‌باشد که بخشی دیگری از چالش‌های مطرح در نظام ثبتی ایران براساس نظام ثبت الکترونیک محسوب می‌شود. در این زمینه می‌توان گفت که اگرچه نظام ثبت الکترونیکی، از حیث امنیت اطلاعاتی، سرعت و دقت و شفافیت پیشرفته‌ترین و کارآمدترین نظام میان سایر نظامات موجود می‌باشد اما به کارگیری آن در کشورهای در حال توسعه مانند ایران مستلزم صرف هزینه‌های فراوان و پیاده‌سازی زیرساخت‌های مناسب می‌باشد. از این‌رو در اینجا ضمن بررسی نظام ثبتی الکترونیکی در کشور به چالش‌های پیش‌روی این نظام در زمینه ثبت الکترونیکی شرکت‌های تجاری پرداخته شده است. بنابراین این مقاله به سؤالات زیر پاسخ خواهد داد:

۱. چالش‌های فراروی نظام ثبت الکترونیکی شرکت‌های تجاری چیست؟
۲. ذخیره سازی الکترونیک اسناد برای شرکت‌های تجاری آیا قانون دسترسی آزاد به اطلاعات و حریم خصوصی را نقض می‌کند؟ نظام ثبت الکترونیک شرکت‌های تجاری در زمینه رسمیت دادن به اسناد دیجیتال با چه چالش‌های حقوقی مواجه است؟

۲. ثبت الکترونیکی

در کشورما، قانون یا رویه خاصی که به تعریف اصطلاحات راجع به ثبت الکترونیکی پرداخته باشد، وجود ندارد. یکسانی ماهیت و آثار حقوقی ثبت الکترونیکی و سنتی مانع از آن نیست که اصطلاحات در شیوه جدید ثبت اسناد و شرایط اطلاق عنوان «رسمی» به آن‌ها ناشناخته بمانند. ابهام در این مورد، از جهات مختلفی — به خصوص از آن جهت که امکان سوءاستفاده و برداشت‌های متناقض را فراهم می‌نماید — دارای ایراد است. برای رسیدن به هدف، چاره‌ای جز توجه به مقررات خارجی که به طور خاص به این موضوع پرداخته‌اند، وجود ندارد. در باب چهاردهم قانون نمونه دفاتر اسنادرسمی، اصطلاح «الکترونیک» در بند ۱-۱۴ به «فناوری دارای قابلیت‌های الکترونیکی، دیجیتالی (رقمی)، مغناطیسی، بی‌سیم، دیداری (بصری)، الکترومغناطیسی یا موارد مشابه»، تعریف شده است. قسمت اخیر بند با ذکر موارد مشابه، در واقع پیشرفت‌های آینده را لحاظ نموده و از قید انحصار در این زمینه خودداری کرده است. به منظور تأکید بر وابستگی دفاتر اسنادرسمی فعلی و دفاتر اسنادرسمی الکترونیکی، بند ۲-۱۴ آن را به دفترخانه اسنادرسمی که به عنوان دفتر دارای قابلیت انجام ثبت الکترونیکی به ثبت رسیده، تعریف کرده است. مطابق با قانون مذکور، مدرک الکترونیکی، در مفهوم عام شامل اطلاعاتی است که با وسایل الکترونیکی ایجاد، تولید، ارسال، ابلاغ، دریافت یا ذخیره شده باشد. همین تعریف، با مقداری توسعه در مفهوم، در بند «الف» ماده ۲ قانون تجارت الکترونیکی کشورمان برای «داده پیام» ذکر شده است. تعاریف مذکور به گونه‌ای دیگر دلالت بر قابل استناد بودن مدارکی دارد که وسایل الکترونیکی در مورد آن‌ها به کار گرفته شده است. دفتر الکترونیکی سوابق ثبتی، در بند ۴-۱۴ قانون نمونه دفاتر اسنادرسمی تعریف شده است. نظر به اینکه مطابق با بند ۱-۷ قانون مذکور و ماده ۱۹ قانون دفاتر اسناد رسمی و کانون سردفتران و دفتریاران، مصوب ۱۳۵۴/۴/۲۵، دفاتر اسنادرسمی باید دارای دفاتر خای برای نگهداری سوابق اسنادی باشند که ثبت می‌نمایند، پیش‌بینی این دفاتر برای ثبت الکترونیکی نیز ضروری می‌باشد. قانون نمونه با لحاظ همین ضرورت، دفتر الکترونیکی سوابق ثبتی را به وسیله‌ای الکترونیکی که سابقه‌ای دارای تاریخ و منظم که اعمال ثبتی توسط

سردفتر در آن در می‌شود، تعریف کرده است. به منظور جلوگیری از هرگونه خدشه به این دفاتر، همانند دفاتر کاغذی، قانون نمونه در جزءهای ششگانه از بند ۴-۱۴ شرایطی را برای آن‌ها مشخص کرده است.

۱- د- ترسی به محتوای دفتر و در هرگونه مطلبی از سوی سردفتر در آن، تنها با ارائه پاره‌ای اطلاعات بیومتریک امکان پذیراست؛ مشروط بر اینکه این داده‌ها با آنچه در حافظه دفتر وجود دارد، منطبق باشد.

۲- دفتر باید به گونه‌ای طراحی گردد که افزودن یا کاستن از مندرجات آن پس از ثبت، از سوی سردفتر یا شخص دیگری غیرممکن باشد.

۳- باید امکان ورود، مشاهده، چاپ یا روگرفت الکترونیکی محتوای دفتر از سوی شخصی که اسم رمز طراحی شده توسط سردفتر را در اختیار دارد یا سردفتر به شیوه‌ای دیگر دسترسی وی را ممکن ساخته، وجود داشته باشد.

۴- هر دفتری باید دارای نسخه پشتیبان باشد تا در صورت از بین رفتن یا نقص داده‌های اصلی به آن مراجعه شود.

۵- باید امکان عکس گرفتن از امضای دستی یا اثرانگشت شخص یا سایر شناسه‌های زیستی و ذخیره آن به همان شکل واقعی، وجود داشته باشد.

۶- دفتر ثبت سوابق الکترونیکی باید به گونه‌ای باشد که بتوان در صورت لزوم نسخه کاغذی یا الکترونیکی از تمام یا قسمتی از داده‌های بایگانی شده، امضاها و علائم بیومتریک تهیه کرد.

بند «۲» مبین یکی از مزایای سند الکترونیکی در مقایسه با مشابه کاغذی آن است. زیرا افزودن و کاستن بر محتوای سند رسمی کاغذی، پس از پایان مراحل ثبتی آن، هم از سوی سردفتر و هم از سوی دیگر اشخاصی که بدان دسترسی دارند، امکان دارد و تنها با منع قانونی و ضمانت اجرا می‌توان این خطر را به حداقل رسانید. سند رسمی الکترونیکی، علاوه بر اینکه از مزیت اخیر به دلیل حکومت اصول و قواعد حاکم بر اسناد رسمی، بی‌بهره نیست؛ دارای این وصف بی‌همتاست که می‌تواند به گونه‌ای طراحی شود که علی‌الاصول و تحت شرایط معمول، قابل جعل و دستکاری نباشد. در بند (۵) مقنن امکان استفاده از شناسه‌های زیستی (مانند علائم ژنتیکی، DNA و...) را به جای امضای دستی یا مهرجوهری شخص به رسمیت شناخته است. در هر حال، این نامه‌ها باید به نحوی بایگانی شده باشند که بتوان از طریق آن‌ها تشخیص هویت کرد. در عمل، دفاتر اسناد رسمی از اثرانگشت الکترونیکی شخص به دلیل ارزان بودن تهیه و ذخیره، کم‌حجم بودن، کاربرد زیاد آن در روابط تجاری و شناسایی آن در قوانین و مقررات و نیز قابلیت تهیه نسخه کاغذی از آن، بهره می‌گیرند. همچنین بی‌نظیر بودن اثرانگشت هر شخص نسبت به دیگران، باعث می‌شود تا بتوان برای تشخیص هویت وی در تمام نقاط دنیا بدان استناد کرد.

۳. مفهوم شرکت تجاری

شرکت تجاری عبارت است از اینکه چند نفر مالی را برای تجارت و استفاده از منافع آن در میان گذارند. قانون تجارت تعریفی از شرکت تجاری به طوری کلی ننموده و تعریفی که در ماده ۵۷۱ حقوق مدنی به عمل آمده بیشتر مربوط به اشاعه است تا شرکت. برخی ممکن است شرکت‌های موجود مورد بحث در قانون تجارت را جزا مسائل مستحدثه تلقی کنند و هیچ رابطه‌ای بین آن‌ها با شرکت‌های مورد بحث در فقه احساس نکنند که کلیت این امر پذیرفته نیست؛ زیرا شاید این شرکت‌ها از حیث نام و برخی از مقررات و شرایطی که بر آن‌ها حاکم است بتوان مستحدثه و نوتلقی نمود که این امر مورد پذیرش است، لذا این شرکت‌ها در طول همان شرکت‌هایی هستند که در گذشته و در فقه وجود داشته است، ولی به لحاظ نیازهای بشر در جهان

کنونی به شکل و انواع گوناگون مطرح گردیده‌اند. بنابراین اساس شرکت بر قراردادی است که بین شرکا منعقد می‌شود، ولی بعد از تأسیس شرکت، عقد شرکت و قرارداد اولیه ماهیت خود را از دست داده و با پیدا کردن شخصیت حقوقی، شرکت تجاری از قواعد و اصولی پیروی می‌نماید که با این اصول و قرارداد مابینت دارد، به همین جهت علمای حقوقی امروز برای شرکت‌های تجاری استقلالی قائل شده و آن‌ها را تابع اراده‌ی کامل شرکا نمی‌دانند و به عنوان مؤسسه معرفی می‌نمایند.

۴. مبانی قانونی ثبت شرکت‌ها

مقررات ثبت شرکت‌ها، هم در قانون تجارت پیش‌بینی شده‌اند و هم در قانون ثبت شرکت‌ها، هر یک از این قوانین نیز در مورد ثبت شرکت‌ها، آیین‌نامه یا نظام‌نامه‌ای دارند که جزئیات و تشریفات ثبت را بیان می‌کنند. از آنجا که این مقررات به تفصیل در قوانین ذی‌ربط پیش‌بینی شده است بررسی آن‌ها تحلیل حقوقی نیاز ندارد.

توضیح اینکه قانون ثبت شرکت‌ها در تاریخ ۱۱ خرداد ماه ۱۳۱۰ یعنی یازده‌ماه قبل از تصویب قانون تجارت به تصویب رسیده که بیشتر مواد آن مربوط به ثبت شرکت‌های خارجی است. در اجرای قانون ثبت شرکت‌ها دو آیین‌نامه و چند ماده الحاقی به تصویب وزارت دادگستری رسیده و میزان حق‌الثبت شرکت‌ها نیز چندین مرتبه به موجب قوانین مختلف افزایش یافته است.

۵. اثر ثبت بر وضعیت شرکت‌های تجاری

همان‌طوری که طفل در بدو تولد احتیاج به اخذ شناسنامه دارد. شرکت تجاری نیز که دارای شخصیت مستقل از شرکا می‌باشد در موقع تأسیس باید به اداره ثبت اعلام گردد تا در دفاتر ثبت شرکت‌ها ثبت گردد و تأسیس شرکت به اطلاع عموم برسد. همان‌طوری که شناسنامه، طفل را به دنیا نمی‌آورد ثبت شرکت نیز طبق قانون تجارت ایران مولد شخصیت حقوقی نیست، بلکه ثبت شرکت تأیید وجود شرکت است که قبل از ثبت تأسیس شده و شخصیت حقوقی پیدا کرده است؛ زیرا ماده ۵۸۳ قانون تجارت بدون اشاره به ثبت شرکت‌ها مقرر می‌دارد: «کلیه شرکت‌های تجاری مذکور در این قانون شخصیت حقوقی دارند.» در صورتی که در ماده بعد شخصیت حقوقی تشکیلات و مؤسسات غیرتجاری را موکول به تاریخ ثبت می‌کند. بنابراین ثبت شرکت تأیید وجود شرکت است. مع‌ذالک باید توجه کرد که حتی ثبت شرکت در اداره ثبت شرکت‌ها، به این معنا نیست که شرکت واقعاً وجود دارد و هرگاه معلوم شود که ثبت شرکت بدون توجه به سایر شرایط تشکیل آن انجام گرفته است، شرکت باطل خواهد بود؛ مانند وقتی که ثابت شود یکی از شرکا اهلیت امضای قرارداد شرکت را نداشته است یا بدون قصد بوده؛ چون اگر چنین عواملی وجود نداشته باشد؛ قرارداد شرکت نمی‌تواند موجود باشد و حتی ثبت شرکت در اداره ثبت شرکت‌ها نمی‌تواند به آن موجودیت قطعی اعطا کند و هر ذی‌نفعی به‌رغم ثبت در اداره ثبت شرکت‌ها، حق تقاضای ابطال آن را خواهد داشت. در کنار این نظر که ثبت صرفاً جنبه اعلامی داشته و اثر تکوینی ندارد نظر دیگری وجود دارد که قانونگذار مانند قانونگذار فرانسه، تحصیل شخصیت حقوقی شرکت را موکول به ثبت آن نزد مرجع ثبت شرکت‌ها نکرده و ثبت شرکت در مرجع ثبت شرکت‌ها را شرط ادامه حیات آن قرار داده است. نظر سومی هم وجود دارد که اثر ثبت را در وضعیت حقوقی شرکت‌ها اثر تکمیلی می‌داند. شایان ذکر است که تعدد نظرها در مورد شرکت‌های سهامی مطرح می‌شوند.

۶. ضمانت اجرای عدم ثبت شرکت‌ها

اگر در ثبت شرکت تعلل شود، مؤسسان و مدیران شرکت مدارک الزم برای معرفی شرکت در دست ندارند و نمی‌توانند وجود شرکت را رسماً تأیید کنند. علاوه بر آن، عدم ثبت شرکت علاوه بر جرائمی که در قانون ثبت شرکت‌ها برای عدم ثبت شرکت

مقرر شده، ممکن است شرکا را مشمول ماده ۲۲۰ قانون تجارت کند؛ زیرا در شرکت‌های ثبت نشده مسئولیت شرکا نسبت به تعهدات شرکت تضامنی است.

علاوه بر این ماده ۱۹۵ قانون تجارت مقرر کرده است: «ثبت کلیه شرکت‌های مذکور در این قانون الزامی و تابع جمیع مقررات قانون ثبت شرکت‌ها است.» از این ماده بعضی چنین نتیجه گرفته‌اند که در صورت انجام ندادن این دستور قانونی، شرکت باطل خواهد بود؛ اما این عقیده درست نیست؛ چه، ماده مورد اشاره هیچ ضمانت اجرایی برای عدم ثبت مقرر نکرده است و چون ماده مزبور و موارد دیگر قانون تجارت، عدم ثبت را موجب بطلان شرکت معرفی نکرده‌اند و بطلان قراردادهای نیز امری استثنایی و نیازمند وجود نص است، نمی‌توان گفت که نتیجه عدم ثبت شرکت در مرجع ثبت شرکت‌ها، بطلان شرکت است.

قانون ثبت شرکت‌ها نیز که ماده ۱۹۵ قانون تجارت به آن اشاره کرده است، هیچ اشاره‌ای به این مطلب ندارد که اگر شرکت ثبت نشود باطل تلقی خواهد شد. در واقع، ماده ۲ قانون ثبت شرکت‌ها مقرر کرده است که شرکت‌های موضوع قانون تجارت باید به ثبت برسند، اما برای عدم ثبت آن‌ها ضمانت اجرای بطلان قرار نداده است. قانونگذار در این ماده، دو ضمانت اجرایی برای عدم ثبت مقرر کرده است: پرداخت جریمه توسط مدیران شرکت ثبت نشده و انحلال شرکت به حکم دادگاه در صورت درخواست دادستان، در نتیجه، اولاً اگر دادستان تقاضای انحلال نکند، شرکت ثبت نشده، موجود تلقی می‌شود، مشروط بر اینکه مطابق مقررات قانون تجارت تشکیل شده باشد؛ ثانیاً در صورتی که دادستان تقاضای انحلال کند، شرکت از تاریخ صدور حکم، منحل تلقی خواهد شد، نه از ابتدای تشکیل. آنچه بیان شد در مورد شرکت‌های خارجی نیز صادق است. ماده ۳ قانون ثبت شرکت‌ها مقرر می‌کند: «... هر شرکت خارجی برای اینکه بتواند به وسیله شعبه یا نماینده به امور تجاری یا صنعتی یا مالی در ایران مبادرت نماید باید در مملکت اصلی خود، شرکت قانونی شناخته شده و در اداره ثبت اسناد تهران به ثبت رسیده باشد.» هرگاه اشخاصی که باید به عنوان نماینده با مدیر شعبه شرکت خارجی، شرکت را به ثبت برسانند به این امر اقدام نکنند، به تقاضای دادستان و به حکم دادگاه به جزای نقدی از پنجاه تومان تا هزار تومان محکوم خواهند شد. به علاوه دادگاه برای هر روز تأخیر، پس از صدور حکم، متخلف را به تأدیه پنج الی پنجاه تومان محکوم خواهد کرد و هرگاه حکم فوق قطعی شود و تا سه ماه پس از تاریخ ابلاغ آن، تخلف ادامه باید دولت از عملیات نماینده با مدیر شعبه شرکت متخلف جلوگیری خواهد کرد. این مقررات که در ماده ۵ قانون ثبت شرکت‌ها آمده است، هیچ اشاره‌ای به این ندارد که شعبه شرکت تشکیل شده، در صورتی که ایجاد شده باشد، محکوم به بطلان است و یا حتی منحل شده تلقی می‌شود.

۷. فواید ثبت شرکت‌ها

برای آنکه اشخاصی که با شرکت‌های تجاری طرف معامله می‌باشند بتوانند از وضع شرکت اطلاع حاصل کنند ماده ۲۲۰ قانون تجارت مقرر می‌دارد: «هر شرکت تجاری ایرانی مذکور در این قانون و هر شرکت خارجی که بر طبق قانون ثبت شرکت‌ها مصوب خرداد ماه ۱۳۱۰ مکلف به ثبت است باید در کلیه اسناد و صورت حساب‌ها و اعلانات و نشریات خطی با چایی خود در ایران تصریح نماید که در تحت چه نمره در ایران به ثبت رسیده والا محکوم به جزای نقدی خواهد شد. این مجازات علاوه بر مجازاتی است که در قانون ثبت شرکت‌ها برای عدم ثبت مقرر است» ماده ۲۶ آیین‌نامه قانون ثبت شرکت‌ها مصوب ۱۳۱۰/۳/۱۶ نیز مراجعه به دفاتر شرکت‌ها اعم از ایرانی و خارجی را برای عموم آزاد می‌داند و هر ذی‌نفعی می‌تواند از مندرجات آن سواد مصدق تحصیل کند. بدین ترتیب اشخاصی که با شرکت طرف می‌باشند، با در دست داشتن شماره ثبت می‌توانند به اداره ثبت شرکت‌ها مراجعه نموده و هرگونه اطلاعات لازم را درباره شرکت تحصیل کنند؛ ولی ذکر کلمه ذی‌نفع در

این ماده باعث شده است که اداره ثبت شرکت‌ها اغلب از ارائه دفاتر و پرونده‌های ثبت شرکت‌ها به اشخاص مختلف و دادن رونوشت به آن‌ها خودداری می‌کند و از متقاضی دلیل ذی‌نفع بودن خود را می‌خواهد؛ در صورتی که این رویه برخلاف منظور قانونگذار و منطبق است.

با این حال فایده ثبت شرکت‌ها صرفاً محدود به جنبه اطلاع‌رسانی آن به اشخاص ثالث نمی‌شود؛ بلکه از حیث آمار فعالان تجاری نیز حائز اهمیت است. اهمیتی که با جلوه‌های مالیاتی و اقتصادی تکمیل می‌شود. با توجه به اینکه سیاست‌های قضایی مبتنی بر جرم‌زدایی از طریق از بین بردن زمینه‌های جرم است، لذا می‌بایست جنبه کنترلی و نظارتی ثبت شرکت‌ها نیز به نحو قابل توجهی در قالب یکی از فواید مثبت شرکت‌ها نمود می‌یافت، اما این‌طور نیست؛ چرا که ثبت شرکت‌ها در ایران تابع طریقه اعلامی است. به این معنی که اداره ثبت شرکت‌ها با وجود بررسی اجمالی که نسبت به مدارک شرکت به عمل می‌آورد، به هیچ وجه مسئول صحت مدارک مزبور و صحت اظهارات متقاضیان ثبت شرکت نیست و اگر شرکت مخالف قانون تشکیل شده باشد یا اینکه موجباتی برای ابطال شرکت موجود باشد دادستان و هر ذی‌نفعی می‌تواند ابطال ثبت شرکت را از دادگاه تقاضا کند. ضمناً باید در نظر داشت که اداره ثبت شرکت‌ها بعد از ثبت شرکت راسماً نمی‌تواند ابطال شرکت را اعلام کند و چنانچه تخلفاتی در تشکیل یا ثبت شرکت مشاهده نماید، باید از دادگاه ابطال ثبت شرکت را تقاضا نماید.

۸. ضرورت‌های ثبت شرکت‌های تجاری

در کشورهای اروپایی و انگلوساکسون برای شخصیت حقوقی نقطه آغازی مشخص شده است و این نقطه آغاز، زمان ثبت شرکت تجاری است. ماده ۵۸۳ قانون تجارت در این زمینه مقرر می‌دارد: «کلیه شرکت‌های تجاری مذکور در این قانون شخصیت حقوقی دارند» ولی این ماده زمان ایجاد شخصیت حقوقی را تعیین نموده است که از این نظر در عمل مشکلاتی ایجاد می‌کند هرچند که می‌توان با مراجعه به مواد قانون تجارت در این مورد اظهار نظر نمود. در مورد شرکت‌های سهامی عام و خاص شخصیت حقوقی شرکت از زمانی آغاز می‌شود که مدیران و بازرسان کتباً سمت خود را قبول کنند، این امر دلیل بر این است که مدیر و بازرس با آگاهی از تکالیف و مسئولیت‌های سمت خود، عهده‌دار آن گردیده است. از این تاریخ شرکت «تشکیل شده» محسوب می‌شود تاریخ دقیق ایجاد شخصیت حقوقی در مورد مؤسسات غیر تجاری در ماده ۵۸۴ مشخص شده که از تاریخ ثبت در دفتر مخصوص وزارت دادگستری ایجاد می‌گردد و در مورد سایر شرکت‌ها ایجاد شخصیت حقوقی به شیوه خاصی پیش‌بینی شده است. مقررات راجع به زمان شروع شخصیت حقوقی در شرکت‌ها به طور مختلف پیش‌بینی شده است. آگاهی از تاریخ دقیق ایجاد شخصیت حقوقی در تنظیم قراردادهای و مسئولیت مدنی شرکت و اشخاص حقیقی ضروری است. علاوه بر این در مورد شرکت‌های سهامی - که اهمیت آن‌ها در تجارت و اقتصاد کشور بر کسی پوشیده نیست. این مطلب نیز مطرح است که این نوع شرکت‌ها از زمان تشکیل و قبل از به ثبت رسیدن می‌توانند دارای حقوق و تعهداتی شوند که قانون برای آن‌ها معین کرده است؛ در نتیجه مدیران شرکت به محض انتخاب شدن و قبول سمت خود می‌توانند از اختیاراتی که قانون به آن‌ها اعطا کرده استفاده کنند، از جمله اینکه می‌توانند بلافاصله پس از تشکیل شرکت، رئیس هیئت‌مدیره و احیاناً مدیرعامل شرکت را انتخاب کنند چنین انتخابی لازم است؛ چه رئیس هیئت‌مدیره با مدیرعامل باید شرکت را به ثبت برساند. با توجه به اینکه شرکت پس از ایجاد، شخصیت حقوقی پیدا می‌کند، مدیران می‌توانند در مجامع عمومی عادی و فوق‌العاده نیز تصمیم‌گیری کنند. آنان می‌توانند از جانب شرکت معاملاتی انجام دهند؛ از جمله اجاره مسکن، استخدام کارمند و خرید لوازم و

ماشین‌آلات مسئله‌ای که در اینجا مطرح می‌شود این است که تعهدات ناشی از این گونه معاملات بر عهده کیست؟ بدیهی است اگر شرکت به ثبت برسد، این معاملات در حدود اساسنامه و مقررات قانون، به نام شرکت انجام گرفته و بنابراین، باید آن‌ها را اجرا کند. در این گونه موارد فرض بر این است که مدیران می‌توانسته‌اند معامله کنند و نمی‌توانسته‌اند از وجوه جمع شده به عنوان سرمایه استفاده کنند، مگر پس از ثبت شرکت و حال که شرکت به ثبت رسیده، پرداخت مبالغ و هزینه‌های ناشی از این معامله از سرمایه شرکت (که نزد بانک است) بلامانع است. مسئله مزبور زمانی بروز می‌کند که معاملات بعد از تشکیل شرکت انجام شده، ولی شرکت پس از گذشت شش ماه از تاریخ تسلیم اظهارنامه موضوع ماده ۶ لایحه قانونی ۱۳۴۷ به مرجع ثبت شرکت‌ها به ثبت نرسیده و شرکای آن طبق ماده ۱۹ لایحه مذکور می‌توانند تعهدنامه و وجوه پرداختی خود را دریافت کنند؛ در این صورت اشخاص ثالث به چه کسی می‌توانند مراجعه کنند؟ قانونگذار ما به تبعیت از قانون فرانسه، مؤسسان را مسئول پرداخت هزینه‌های ناشی از این گونه معاملات تلقی کرده است. در واقع مواد ۱۹ و ۲۳ لایحه قانونی ۱۳۴۷، متضمن قواعد روشنی در این مورد است: «مؤسسين شرکت نسبت به کلیه اعمال و اقداماتی به‌منظور تأسیس (تشکیل) و به ثبت‌رساندن شرکت انجام می‌دهند مسئولیت تضامنی دارند.» شرکت‌هایی را که قانونگذار به رسمیت شناخته است باید به ثبت برسند. ثبت شرکت به معنای به رسمیت شناختن آن می‌باشد. همان طوری که طفل در موقع تولد احتیاج به ثبت و اخذ شناسنامه دارد، شرکت‌های تجاری که دارای شخصیت مستقل از شرکا می‌باشند در موقع تأسیس باید به مراجع ثبتی اعلام گردند تا در دفاتر ثبت شرکت‌ها ثبت شده و تأسیس شرکت به اطلاع عموم برسد. در قانون تجارت ماده ۱۹۵ به موضوع ثبت شرکت‌های تجاری پرداخته و ثبت کلیه شرکت‌های مذکور در این قانون را الزامی و تابع جمیع مقررات قانون ثبت شرکت‌ها دانسته است. به موجب ماده ۲ قانون ثبت شرکت‌ها نیز کلیه شرکت‌های ایرانی مذکور در قانون تجارت که در تاریخ ضرورت ثبت شرکت‌ها در لایحه نیز مورد تصریح قرار گرفته است. ماده ۴۲۸ لایحه آورده است که: «کلیه اشخاص حقوقی به جز آن‌ها که به موجب قانون خاص تشکیل می‌گردند باید به ثبت برسند و استناد به تشکیل آن‌ها پیش از ثبت و آگهی مطابق مقررات مربوطه در روزنامه رسمی در مقابل اشخاص ثالث پذیرفته نیست، منطوق عام این ماده شرکت‌های تجاری را نیز شامل می‌شود و لذا به موجب این ماده شرکت‌های تجاری باید به ثبت برسند. لازم به ذکر است که در صورت لازم‌الاجرا شدن لایحه مزبور به موجب ماده ۱۰۲۸ لایحه، قانون ثبت شرکت‌ها و آیین‌نامه‌های مربوط به آن منسوخ خواهند شد، اما مرجعی که برای ثبت شرکت‌های تجاری مقرر شده کدام نهاد با سازمان می‌باشد؟ قانون تجارت در مورد تعیین مرجعی خاص برای ثبت شرکت‌های تجاری تصریحی ندارد؛ اما این نامه راجع به مواد ۱۹۶، ۱۹۷، ۱۹۹ قانون تجارت مصوب، ۱۳۱۱/۳/۱۵ در ماده ۲ مقرر نموده است که شرکت‌های تجاری باید در تهران در دایره ثبت شرکت‌ها و در خارج تهران در اداره ثبت اسناد مرکز اصلی شرکت به ثبت برسند. تبصره این ماده نیز مقرر داشته که در نقاطی که اداره با دایره یا شعبه استناد نباشد ثبت در دفتر اسنادرسمی و اگر دفتر اسنادرسمی هم نباشد ثبت در دفتر محاکم عمومی با رعایت ترتیب کافی خواهد بود. لازم به ذکر است که به موجب ماده اول طرح اصلاحی آیین‌نامه ثبت شرکت‌ها مصوب ۱۳۴۰، دایره ثبت شرکت‌ها در تهران به اداره ثبت شرکت‌ها و مالکیت صنعتی تغییر یافته است.

۹. ثبت تغییرات شرکت‌های تجاری

در راستای ثبت تغییرات حاصل شده در شرکت ماده ۲۰۰ قانون تجارت آورده است که در هر موقع که تصمیماتی برای تغییر اساسنامه شرکت با تمدید مدت شرکت زاید بر مدت مقرر یا انحلال شرکت و تعیین کیفیت تفریغ حساب‌ها با تبدیل شرکا یا

خروج بعضی از آن‌ها از شرکت با تغییر اسم شرکت اتخاذ شود مقررات مواد ۱۹۵ و ۱۹۷ لازم‌الرعایه است. این ماده با اشاره لازم‌الرعایه بودن مقررات مواد ۱۹۵، ۱۹۷ قانون تجارت در مورد تغییرات شرکت‌ها ضرورت ثبت و اعلان تغییرات را تصریح می‌کند. شرکت‌های تجاری در مدت حیات خود ممکن است تغییراتی در اساسنامه با امور کلی شرکت با طرز اداره یا بازرسی و اختیارات مدیران و... بدهند. در هر موقع که تغییرات مزبور در روابط اشخاص دیگر با شرکت تأثیر داشته باشد تغییرات یاد شده باید ثبت و آگهی شوند. چندان که برخی حقوقدانان نیز اشاره نموده‌اند که به طور کلی هر تغییری که در حقوق اشخاص ثالث تأثیر داشته باشد و شرکت می‌خواهد که اشخاص ثالث از آن آگاهی پیدا کنند می‌باید ثبت گردد، تا جایی که اگر تغییرات حاصله ثبت نشده باشند کلیه اعمال شرکت در قبال اشخاص ثالث بر مبنای قبل حصول تغییرات می‌باشد. به موجب ماده ۹ آیین‌نامه راجع به مواد ۱۹۷، ۱۹۶ و ۱۹۹ قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱، ۳، ۱۵ در هر موقع که تصمیماتی راجع به تمدید مدت شرکت زاید بر مدت مقرر یا انحلال شرکت قبل از مدت معینه یا تغییر در تعیین کیفیت تفریغ حساب یا تغییر اسم شرکت با تبدیل دیگر در اساسنامه با تبدیل و یا خروج بعضی شرکا ضامن از شرکت اتخاذ شود و همچنین در هر موقعی که مدیر یا مدیران شرکت تغییر باید و یا نصبی نسبت به مورد معین در ماده ۵۸ قانون تجارت اتخاذ شود مقررات این نظام‌نامه راجع به ثبت و انتشار باید در مورد تغییرات حاصله نیز رعایت شود، برای ثبت تغییرات، مدیران شرکت باید مدارک مربوط به تصمیمات مزبور را که از طرف مقامات صلاحیتدار هر شرکتی اتخاذ شده باشد مانند صورتجلسه مجمع عمومی با صورتجلسه تصمیم شرکا یا صورتجلسه هیأت‌مدیره با تصمیم مدیر شرکت در مواردی که مدیر یا مدیران حق اتخاذ تصمیم دارند با تقاضانامه مربوط به اداره ثبت شرکت‌ها تسلیم نمایند. اداره ثبت شرکت‌ها پس از بررسی اینکه تغییرات مزبور مخالف قانون و اساسنامه شرکت اتخاذ نشده است تغییرات مزبور را در دفتر ثبت شرکت‌ها ثبت نموده و خلاصه آن را در روزنامه رسمی و یکی از روزنامه‌های کثیرالانتشار آگهی نماید.

۱۰. مزایا و چالش‌های ثبت الکترونیکی شرکت‌های تجاری

ویژگی‌های مهم ثبت الکترونیک اسناد به صورت زیر است: یکپارچگی اطلاعات ورودی سازمان، ارتباط بر خط با پایگاه اطلاعات سردفتران، ارتباط بر خط با پایگاه شناسه ملی، ارتباط بر خط با پایگاه اطلاعات بخش نامه‌های ثبتی، استفاده بر خط از گواهی امضای الکترونیک، محاسبه اتوماتیک هزینه‌های سند، انجام کنترل سیستمی، امکان نظارت بر خط بر فعالیت صدور اسناد دفاتر، پشتیبانی فنی متمرکز از سامانه، امکان اطلاع رسانی از وضعیت صدور سند، امکان اصالت‌سنجی اسناد صادره به صورت بر خط. (باقرزاده: ۱۳۹۱)

در مدیریت پرونده‌های اجرای مفاد اسناد رسمی با توجه به اینکه دفاتر اسناد رسمی در دسترس عموم مردم قرار دارند استفاده از آن‌ها به عنوان پیشخوان جهت دریافت تقاضای صدور اجرائیه و ورود اطلاعات به سامانه اجرای اسناد رسمی مهیا شده است و با توجه به حجم بالای پرونده‌ها در ادارات اجرا این طرح اجرای اسناد رسمی با تشریفات کم‌تر و سرعت و دقت بیشتر فراهم کرده و فرآیند رسیدگی به پرونده‌ها را تسهیل می‌کند. از جمله آثار این فرآیند قانونی تحقق مطالبات بخش خصوصی و دولتی است که زمان دسترسی به مطالبات قانونی بستانکاران راکاهش می‌دهد. جهت بررسی مسائل و مشکلات فراروی ثبت آنی اعضای کمیسیون حقوقی و قضائی مجلس شورای اسلامی تصمیم گرفتند به ماجرا ورود کرده و موضوع را بررسی کنند. طبق اظهارات نایب رئیس کمیسیون حقوقی مجلس در این راستا هیأتی مشخص شد تا مسؤل بررسی موضوع در کمیسیون شود. سپس جلسه‌ای نیز با حضور اعضای هیأت و نمایندگان کانون سردفتران و رئیس سازمان ثبت اسناد و املاک کشور تشکیل و حرف‌های

طرفین شنیده شد. بررسی‌ها حاکی از آن است که برخی از اشکالات فعلی سامانه ثبت آنی معاملات قابل توجه هستند و غالباً از عدم تخصیص بودجه مناسب به این پروژه نشأت می‌گیرند. در کنار این اشکالات جزئی دیگری نیز وجود دارد که در مدت زمان کوتاهی با اصلاحات فرآیندی و اجرایی در سیستم قابل رفع هستند. (علوی: ۱۳۹۲) باتوجه به وضعیت زیرساخت ارتباطی در ایران، سیستم طراحی شده وابسته به برخط بودن دفاتر بوده، به دلیل قطعی اینترنت) از جمله قطع بودن و یا کاهش پهنای باند سراسری ایراد در سوییچ‌های مناطق مخابراتی تأمین‌کننده اینترنتی و دیگر موارد در برخی مواقع امکان دسترسی به سامانه مثبت سند وجود ندارد. قطع شدن ارتباط با سرور سازمان ثبت از طریق (VPN, Visual Private Network) یک نوع شبکه خصوصی و مجازی جهت ایجاد امنیت ارتباط بین دفاتر اسناد رسمی و سازمان ثبت نیز بر وخامت اوضاع می‌افزاید که علت را باید در عدم اجرای شبکه ملی اطلاعات از سوی وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات جستجو کرد که به‌رغم

پیگیری مدیران سازمان ثبت در این خصوص از زمان اجرای سامانه، تغییرچندانی در این خصوص به‌وجود نیامده است. عدم پیش‌بینی سایت پشتیبان این سامانه در نقطه‌ای با فاصله زیاد از مرکز ایران، چالش امنیتی دیگری است که در گزارش فوق مدنظر قرار گرفته شده است و اختصاص سایت پشتیبان در نقطه‌ای خارج از مرکز کشور به عنوان راهکار حل این مشکل پیشنهاد شده است که به‌واسطه آن ملاحظات پدافند غیرعامل نیز رعایت گردیده و قابلیت اتکا به سیستم را بالا می‌برد. تحقق این امر به دلیل کمبود در منابع پروژه میسر نگردیده است.

از نظر فنی و کارشناسی، اشکالات فنی و ساختاری سامانه در زمره اشکالات جزئی، اما مؤثر در کاربری بهتر سامانه به شمار می‌روند. با تأکید بر اینکه دسترسی آسان و کاربر محور بودن از ویژگی‌های مهم یک سامانه اطلاعاتی است اشکالات ساختاری و شکلی موجود در سامانه ثبت آنی را دلیل بی‌توجهی به این امر قلمداد نموده و به موارد زیر اشاره کرد: عدم رعایت یکپارچگی ساختار برنامه، ریزبودن فونت برنامه، عدم انطباق عبارات و مفاهیم با قانون، جایگزینی عبارت. اشکالات فنی سامانه عبارتند از:

۱. امکانات مربوط به جستجوی سامانه، منطبق با رویه مرسوم در سایر برنامه‌ها نبوده و عناوین لحاظ شده صحیح و کافی نیست.
۲. نرم‌افزار فاقد امکان محاسبه هزینه‌های انواع اسناد مالی از جمله اسناد اتومبیل رهنی قطعی صلح و اجاره به صورت مستقل و خارج از زمان تنظیم سند است. علاوه بر این سامانه هزینه‌های مربوط به صفحات بیشتر و نیز افراد بیش از ۴ نفر به تبع آن مالیات بر ارزش افزوده آن‌ها را محاسبه نمی‌کند.
۳. اطراف سند (نوع متعاملین) منحصر به معامل و متعامل نیست و اشخاص ثالث تحت عناوین مختلف در اسناد مختلف دخالت دارند، اما در برنامه موجود اشخاص و اطراف سند به طور دقیق پیش‌بینی نشده است.
۴. مسئله نمایندگی و وکالت، در کلیه اسناد به درستی پیش‌بینی نشده است؛ زیرا بعد از اینکه سمت شخص تحت عنوان «اصیل» تعیین شد، کلمه اصالتاً در جلوی مشخصات وی قید می‌شود.
۵. پیش‌بینی و امکان تنظیم اسناد وکالت به صورت تفویضی، باتوجه به اهمیت به‌سزایی که دارد در سامانه پیش‌بینی نشده است.

۶. تنظیم سند برای اشخاص حقوقی اعم از دولتی، عمومی و یا خصوصی با اشکال مواجه است؛ زیرا اولاً فیلدهای ایجاد شده اجباری کردن اغلب آن‌ها در مورد تمام اشخاص مصداق ندارد. به عنوان مثال اشخاص حقوقی دولتی و یا اشخاص عمومی وابسته به دولت به موجب قوانین و یا اساسنامه‌های قانونی ایجاد می‌شوند و بدون نیاز به ثبت در مرجع ثبت شرکت‌ها دارای شخصیت حقوقی هستند. بنابراین باید اجبار در شماره ثبت و آگهی تغییرات در مورد آن‌ها مرتفع گردد. افزون بر این فیلد ایجاد شده در مورد نوع اشخاص حقوقی کلاً مبتنی بر اشتباه است. این فیلد صرفاً ناظر بر تقسیم بندی کلی اشخاص حقوقی

است و به هیچ وجه بیانگر ماهیت حقوقی و نوع تمامی اشخاص حقوقی به‌ویژه شرکت‌های تجاری نیست و ظاهرشدن عنوان شخص حقوقی خصوصی غیردولتی- تعاونی در ادامه مشخصات شرکت‌های تجاری در متن سند به لحاظ حقوقی قابل توجیه نیست.

۷. امکان ایجاد عناوین خالصه و مختصراشخاص سند اعم از معامل متعامل و اشخاص ثالث شامل نام و نوع اشخاص حقوقی جهت استفاده درمحل‌های مورد نظر کاربر باید فرآیندتنظیم اسنادفراهم شود.

۸. باتوجه به امکان بروز خطا و اشتباه درکلیه فعالیت‌های انسانی باید امکان اصلاح مواردجزئی به تشخیص سامانه یا سردفتر در یک دوره زمانی محدود (مانندشماره شناسنامه، تاریخ تولد، پلاک خودرو و...) بدون تنظیم سنداصلاحی و با قابلیت پرینت مجدد به صورت صحیح وجود داشته باشد.

۹. چنانچه به هردلیل قصد تغییرعنوان جقوقی یک سنددر دست اقدام وجود داشته باشد، صرفاً تا زمانی که پنجره اول تنظیم سند باز می‌باشد این امکان وجوددارد که البته تغییرعنوان صورت نمی‌گیرد و سیستم به طورخودکار سندی با همین مشخصات ایجاد و نوع سند مورد نظر را ایجاد می‌کندوسندقبلی کماکان باقی است. درنتیجه این امرموجب بهم‌ریختگی وشلوغی پرونده‌های در دست اقدام و بروزاشتباه درتنظیم سندی‌شود و علاوه براین چنانچه صفحه تنظیم سند بسته شود، دیگرامکان تغییرنوع سندوجودندارد.

۱۰. سیستم توانایی تنظیم سندی که چندین نوع مال متفاوت مورد معامله قرارمی‌گیرد، را ندارد. برای مثال اگرمورد رهن مال غیرمنقول ومنقول باشد سیستم قادر به تنظیم چنین سندی نیست. درمورد وصایت، اجازه، تعهد وکالت و... نیزاین چنین است. ازاین گذشته درمورد اسنادی که بیش ازیک نوع مال یکسان مانند دو فقره پلاک ثبتی، موضوع سند می‌باشد، سیستم قادربه ایجاد آن نیست و با خطامواجه می‌شود.

۱۱. حساس‌ترین قسمت دربین فرآیندهای تنظیم سند، امرکنترل ممنوعیت‌های افراد، پلاک‌ها و دیگر انواع ممنوعیت‌هاست. باتوجه به مسائلی که دراین بخش ازگزارش مرکزپژوهش مجلس مطرح گردیده است وگلابه وشکایت‌های سردفتران روز۲۶شهریورماه سال ۹۲ را باید به عنوان یک روزتاریخی سخت درزندگی کاری سردفتران نام برد. دراین‌روز هشت‌هزار دفتر اسنادرسمی درکشور به یک‌باره وارد سامانه شدند وترافیک سنگین اینترنتی وناکافی بودن پهنای باند اختصاص داده شده به این سامانه، سبب کاهش آمارتنظیم اسناد وسرگردانی مراجعین گردید. سردفتران اعتراض داشتندکه کلاس‌هایی که برای آموزش نحوه اجرای ثبت آنی درکانون سردفتران برگزارگردیده بود، نه‌تنها درفاصله زمانی کوتاهی قبل ازاجرای طرح بود، بلکه فقط به یک‌سری آموزش‌های کلی اکتفا گردیدکه کافی نبود.

۱۱. نتیجه‌گیری

دنیای دیجیتالی با فضایی که نام «مجازی» را بر آن نهاده‌اند، جزئی جدایی‌ناپذیر از زندگی ماست؛ نه می‌توان از آن گریخت و نه می‌توان آن را بدون ضابطه پذیرفت. در واقع، تلاش برای همگامی با سایر کشورها به هیچ وجه به مفهوم سعی در ابداع قواعدی فراتر از آنچه مقررات استاندارد بین‌المللی در این زمینه اندیشیده‌اند، نیست. وقتی چیزی جزئی از زندگی باشد، هیچ عقل سلیمی افراط و تفریط در آن را نمی‌پذیرد. بنابراین، در حوزه ثبت و مسائل حقوقی ناشی از آن:

۱- همانند ثبت سنتی، تهدیدهای عمده‌ای نظام ثبت الکترونیکی را تهدید می‌کند که اگرچه قالب نوینی دارند، اما اغلب از عناوین سنتی در مورد آن‌ها استفاده می‌گردد. جعل، سرقت هویت، تحریف، تزویر، سوءاستفاده، گواهی دروغین و... در ثبت

الکترونیکی نیز روی می‌دهند. با این حال، نباید آن را ناکامی یک نظام جدید محسوب داشت، در وضع قواعد برای آن، حقایق دنیای مادی را کنار گذاشت یا بدون توجه به مبانی و اصول آمره و استانداردهای جهانی اقدام به تدوین مقررات نمود.

۲- تأسیس دفاتر ثبت الکترونیکی، چیزی جز اختصاص بخشی از فعالیت‌های دفاتر اسناد رسمی موجود به امر «ثبت الکترونیکی» یا تخصصی شدن دفاتر اسناد رسمی موجود نیست. هدف از این امر، صیانت از اصول و قواعد و عرف چندین ساله ثبتی کشور، از طریق سپردن امور به متصدیان قانونی ثبت می‌باشد. بدون تردید، دفاتر اسناد رسمی - در صورت نداشتن تخصص فنی - باید از کارشناسان مربوطه (رایانه، ارتباطات، اینترنت و...) استفاده کنند.

۳- ثبت الکترونیکی به مفهوم «مرگ ثبت سنتی» نیست. هنوز هم سند رسمی کاغذی، مزایای ملموسی دارد و نمی‌توان عادت دیرینه به مدارک کاغذی را در میان طبقات مختلف اجتماع فراموش کرد. به علاوه، در مواردی که صدور الکترونیکی سند به دلیل دخالت نظم و منافع عمومی، حقوق مصرف‌کننده و... به موجب قانون موضوعه منع می‌شود، سند الکترونیکی اعتباری نخواهد داشت.

براساس قانون برنامه پنجم توسعه کشور و «توسعه سامانه یکپارچه ثبت اسناد و املاک» قرار شد تا پایان سال دوم این برنامه، همه مراحل نقل و انتقال ثبت اسناد رسمی و املاک به صورت الکترونیکی، عملیاتی شود این فرآیند که از ۲۶ شهریور سال ۱۳۹۲ شروع شده و بر اساس ثبت الکترونیکی اسناد محقق شد با وجود مزایای فراوان سامانه ثبت آنی به دلیل فراهم نشدن زیرساخت‌های الکترونیکی مشکلاتی را نیز ایجاد کرده است.

محقق شدن «سامانه ثبت آنی معاملات» که در برنامه پنجم توسعه پیش‌بینی شده است با الکترونیکی کردن تمامی مراحل تنظیم و ثبت نقل و انتقال اسناد رسمی، این امکان را برای دفاتر اسناد رسمی فراهم می‌کند تا در فرآیند آنلاین تنظیم معامله های اشخاص به پایگاه اطلاعات مورد نظر در مورد اشخاص حقیقی و حقوقی دسترسی داشته باشند. برای طرح سامانه ثبت آنی معاملات مزایای دیگری مانند کاهش هزینه‌های درون سازمانی، تسریع در معامله‌های اشخاص ضمن افزایش امنیت اسناد رسمی، کاهش تردد و کاهش بستر ارتکاب جرائم و تخلف‌های رایج مانند کلاهبرداری و جعل نیز عنوان شده است.

۴- به رسمیت شناخته شدن سند رسمی الکترونیکی از ضروریات جامعه امروز است؛ تحقق قانونی این نوع سند منوط به وجود دو عامل است:

اول: به کارگیری امضای الکترونیکی مطمئن توسط سردفتر؛

و دوم: ذخیره‌سازی اسناد الکترونیکی در یک بایگانی الکترونیکی مرکزی.

۵- از مهم‌ترین اهداف فرد، گروه، سازمان و جامعه می‌تواند توسعه همه جانبه شرکت‌های تجاری باشد. برای تحقق توسعه عوامل زیادی از جمله نیروی انسانی، مدیریت بودجه و امکانات نقش ایفا می‌کنند که در این میان به‌کارگیری تجارت الکترونیک و شناسایی مزایا و معایب آن یکی از عوامل توسعه این‌گونه از شرکت‌ها می‌تواند باشد.

مراجع

۱. اسدی، بهنام (۱۳۹۷). جایگاه امضای دیجیتالی در ثبت اسناد به شیوه الکترونیکی، پژوهش‌های حقوقی قانون‌یار، دوره اول، شماره ۳، صص ۳۱۹-۳۴۲.
۲. اسکینی، ربیعا، (۱۳۸۶). (حقوق تجارت برات، سفته، قبض انبار، اسناد در وجه حامل و چک)، تهران، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، چاپ یازدهم.
۳. امامی، حسن، (۱۳۹۱). حقوق مدنی، جلد ششم، تهران، انتشارات اسلامی، چاپ چهاردهم.
۴. خادم رضوی، قاسم؛ شفیعی، فاطمه (۱۳۹۳). الزامات حقوقی ثبت الکترونیکی اسناد رسمی در حقوق ایران و فرانسه، دانش و پژوهش حقوقی، شماره ۶، صص ۷۵-۹۸.
۵. سپاهی، امیر، (۱۳۹۳). حقوق اسناد، چاپ اول، تهران، نشر دادگستر.
۶. ستوده تهرانی، حسن (۱۳۴۷). مقررات قانونی، پژوهشگاه فرهنگی، پرتال جامع علوم انسانی.
۷. شمس، عبدالله، دوره پیشرفته سه‌جلدی آیین دادرسی مدنی، انتشارات دراک.
۸. طالب‌زاده، مریم (۱۳۹۰). حقوق ثبت، تهران: انتشارات اداره کل تدوین قوانین و مقررات شهرداری تهران.
۹. عاملی، کرکی، محقق ثانی، علی‌بن حسین، (۱۴۱۴). جامع المقاصد فی شرح القواعد، ۱۳ جلد، مؤسسه آل‌البیت (ع)، قم - ایران.
۱۰. عباسی‌داکانی، خسرو (۱۳۹۱). جایگاه سامانه الکترونیکی ثبت اسناد رسمی در مفاد قانون تا اجرای آن در دولت الکترونیک، قانون، سال پنجاه و چهارم، شماره ۱۳۶ و ۱۳۷، صص ۱۹-۳۸.
۱۱. عرفانی، محمود، (۱۳۷۷). حقوق تجارت، (۴ جلد)، چاپ سوم، تهران.
۱۲. علوی، فاطمه، گزارش بررسی چالش‌های فنی سامانه ثبت‌آنی، مرکز پژوهش مجلس شورای اسلامی.
۱۳. کاتوزیان، ناصر، (۱۳۸۰). قانون مدنی در نظم حقوق کنونی، نشر میزان.
۱۴. ناصر، مهدی، (۱۳۹۷). بررسی و تحلیل شاخصه‌های نظامات توسعه یافته ثبتی، راهبرد توسعه، شماره ۵۳.